



REPUBLIKA SLOVENIJA  
**DRŽAVNI ZBOR**

Raziskovalno-dokumentacijski sektor

Šubičeva ulica 4, 1000 Ljubljana

t: 01 478 94 26, f: 01 478 94 50, e: gp@dz-rs.si, www.dz-rs.si



## PP - PRIMERJALNI PREGLED

---

# DOSTOP DO ARHIVSKEGA GRADIVA V DRŽAVAH EU

Pripravili:  
Marjana Križaj  
Janez Blažič  
Ana Lekše

Številka naročila: 04/2014  
Descriptor/Geslo: arhiv/archives  
Datum: 21.02 . 2014

---

Gradivo ne predstavlja uradnega mnenja Državnega zbora

## I UVOD

Arhivi hranijo arhivsko gradivo - gradivo, ki ima trajen pomen za znanost in kulturo ali trajen pomen za pravno varnost oseb. Arhivi so bistven in nenadomestljiv del nacionalne kulturne dediščine in lahko rečemo, da se v arhivih hrani zgodovina naroda.

Z odprtjem prvih arhivskih čitalnic v devetnajstem stoletju je bilo za dostop do arhivskega gradiva praviloma potrebno posebno dovoljenje. Večina demokratičnih držav je to prakso v drugi polovici dvajsetega stoletja opustila, danes dostop do arhivov ni več privilegij, temveč pravica. Svet Evrope je sprejel stališče<sup>1</sup>, da država ni popolnoma demokratična, dokler njeni prebivalci nimajo možnosti, da na objektivni način spoznajo elemente svoje zgodovine.

Dostop do arhivskega gradiva, ki ga hranijo javni arhivi, tudi v demokratičnih državah od zakonodajalca zahteva, da najde pravo pot med transparentnostjo in med potrebnim varovanjem tajnosti ter pravic posameznika. Rešitve so odvisne od različnih zgodovinskih, kulturnih, pravnih in političnih okoliščin. Tudi države, ki spoštujejo in zagovarjajo odprtost in transparentnost, so po drugi strani zavezane k varovanju osebnih podatkov in različnih tajnosti. Na dostop do arhivskega gradiva zato niso brez vpliva zakoni, ki urejajo dostop do informacij javnega značaja, varstvo osebnih podatkov in tajnost podatkov. Pri tem gre praviloma za nova pravna področja<sup>2</sup>, ki se hitro razvijajo in zaradi novih tehnologij tudi pogosto spreminjajo.

Posebno zanimiv je položaj v državah nekdanjega vzhodnega bloka. Ne le, da je bivši politični sistem neredko zanemarjal človekove pravice, deloval netransparentno, poleg tega so v teh državah delovale službe, ki so s številnimi formalnimi in neformalnimi sodelavci zbirale ogromno količino podatkov o državljanih. Z razpadom družbenega sistema so razpadle tudi bivše politične organizacije ali pa so se morale na novo definirati. V nekaterih državah so zato nastali specialni arhivi, ki so prevzeli gradivo bivših političnih organizacij in tajnih služb.

Ta primerjalni pregled prikazuje, kako so posamezne države uredile dostop do arhivskega gradiva. Na željo naročnika prikazujemo, kako je v izbranih državah urejen dostop do arhivskega gradiva, kakšni so roki nedostopnosti, vrste dokumentov, do katerih je dostop omejen, in kdaj je gradivo na razpolago. Podatki so pridobljeni s spletnih strani nacionalnih arhivov in nekaterih drugih institucij, zakonodaj posameznih držav in iz nekaterih publikacij. Nekaj informacij pa smo pridobili tudi iz podatkov Evropskega centra za parlamentarne raziskave in dokumentacijo (ECPRD).

## II STANJE V SLOVENIJI

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih, ki je bil sprejet leta 2006, določa, da je javno arhivsko gradivo<sup>3</sup> v arhivih na podlagi pisne zahteve za uporabo ali preko objave na svetovnem spletu dostopno vsakomur. Zahteva za uporabo mora vsebovati osebno ime oziroma naziv osebe in njeno uradno dodeljeno identifikacijsko oznako, namen uporabe gradiva ter druge podatke, potrebne za dostop do gradiva. Uporabnik, ki uporablja arhivsko gradivo, mora pred uporabo gradiva

---

<sup>1</sup> Recommendation No. R (2000) 13 of the Committee of Ministers to member states on a European policy on access to archives.

<sup>2</sup> So tudi nekatere izjeme, kot je npr. Švedska, ki je že v 18. stoletju uzakonila pravico dostopa do javnih dokumentov.

<sup>3</sup> Javno arhivsko gradivo je gradivo, ki se odbere iz dokumentarnega gradiva javnopравnih oseb po strokovnih navodilih pristojnega arhiva.

podpisati izjavo o seznanitvi, da je zloraba tajnih in osebnih podatkov sankcionirana v kazenskem zakoniku in drugih predpisih ter da jih bo uporabljal samo za zakonite namene.

Zakon ne določa splošnega roka nedostopnosti arhivskega gradiva, saj izhaja iz načela, da je javno arhivsko gradivo dostopno vsakomur. Izjeme določa v 65. členu, in sicer v prvih dveh odstavkih določa izjeme za:

- javno arhivsko gradivo, ki vsebuje podatke, ki se nanašajo na državno in javno varnost, obrambo, zunanje zadeve ali obveščevalno in varnostno dejavnost države ter njene gospodarske interese ter poslovne in davčne skrivnosti in katerih razkritje nepoklicani osebi bi lahko povzročilo škodljive posledice za varnost države in drugih oseb ter njihove interese. To gradivo praviloma postane dostopno za uporabo najkasneje 40 let po nastanku; ter za
- javno arhivsko gradivo, ki vsebuje občutljive osebne podatke (podatki o rasnem, narodnem ali narodnostnem poreklu, političnem, verskem ali filozofskem prepričanju, članstvu v politični stranki in sindikatu, zdravstvenem stanju, spolnem življenju, vpisu ali izbrisu v ali iz kazenske evidence, ki se vodijo na podlagi zakona, ki ureja prekrške, biometrične značilnosti, če je z njihovo uporabo mogoče določiti posameznika v zvezi s kakšno od prej navedenih okoliščin). To gradivo je dostopno za uporabo 75 let po svojem nastanku ali deset let po smrti osebe, na katero se nanaša, če je datum smrti znan, če ni z drugimi predpisi drugače določeno.

Navedene roke nedostopnosti je možno izjemoma skrajšati ali podaljšati. O tem odloča vlada, upoštevajoč mnenje arhivske komisije<sup>4</sup>.

Nadalje zakon v tretjem odstavku 65. člena posebej ureja dostop za arhivsko gradivo, nastalo pred 17. 5. 1990, ki se nanaša na nekdanje družbeno politične organizacije (npr. ZKS, SZDL, ZSMS), organe notranjih zadev (npr. policija), pravosodne organe (npr. sodišča, tožilstva, zapori) in obveščevalno varnostne službe. Dostopno je brez omejitev, razen arhivskega gradiva, ki vsebuje občutljive osebne podatke, ki:

- so bili pridobljeni s kršenjem človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ter
- se nanašajo na osebe, ki niso bile nosilke javnih funkcij.

V primeru dvoma o pogojih dostopa odloča arhivska komisija. Slednja odloča tudi o skrajšanju roka nedostopnosti za opravljanje raziskav gradiva in delovanja zgoraj navedenih organov in organizacij, če interes javnosti prevladuje nad varovanimi interesi oseb, katerih občutljive osebne podatke vsebuje arhivsko gradivo.

Vse navedene omejitve pa ne veljajo za uporabo posamičnih dokumentov in zadev, če gre za postopke, ki jih vodijo državni organi, organi samoupravnih lokalnih skupnosti, nosilci javnih pooblastil in druge osebe javnega prava. Zakon tudi izrecno določa, da imajo osebe, ki nastopajo kot stranke v postopkih ali izkažejo svoj pravni interes za uvedbo ali udeležbo v postopkih, pravico do vpogleda v arhivsko gradivo (prim. 68. člen ZVDAGA).

Določbe o uporabi arhivskega gradiva vsebuje tudi Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva, ki pa je na tem mestu ne predstavljamo.

Javnopravne osebe morajo izročiti javno arhivsko gradivo arhivu najkasneje 30 let po nastanku gradiva, in sicer tudi gradivo, ki vsebuje osebne ter občutljive osebne podatke in tajne podatke (prim. 40. člen ZVDAGA).

Za namene te naloge ni bistvena organizacija arhivske javne službe v Sloveniji. Morda je treba omeniti, da v Sloveniji po letu 1990 ni t.i. specialnih arhivov. Arhivu RS je bil

---

<sup>4</sup> Vlada jo imenuje izmed strokovnjakov s področja državne uprave, zgodovine in arhivistike.

leta 1990 priključen Zgodovinski arhiv CK ZKS, leta 1992 Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja oz. Arhiv Inštituta za novejšo zgodovino in nazadnje leta 1998 še del Arhiva MNZ z gradivom Službe državne varnosti (povzeto po spletni strani Arhiva RS).

Državni zbor je dne 28. 1. 2014 sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (ZVDAGA-A, EPA 1547-VI). Spremembe za nanašajo med drugim tudi na pogoje dostopnosti arhivskega gradiva (besedilo prikazujemo v končnih opombah). V zvezi s to spremembo zakona v času priprave te naloge poteka referendumski postopek, zato zakon še ni bil objavljen v Uradnem listu RS in ne velja.

### III PRIMERJALNI PREGLED DOSTOPA DO ARHIVSKEGA GRADIVA

#### 3.1 Češka

Na Češkem sodijo arhivi v pristojnost notranjega ministrstva. Obstaja razvejan sistem državnega, regionalnih in okrajnih (*district*) arhivov. Imajo pa tudi številne specialne arhive (npr. arhiv predsednika republike, arhiv senata, parlamentarni arhiv, arhiv notranjega ministrstva). Med privatne arhive pa sodijo npr. arhiv sindikatov, arhiv judovskega muzeja (povzeto po spletni strani Ministrstva za notranje zadeve).

Zakon o arhiviranju in o ravnanju z gradivi (*Act on Archiving and Records Management*) določa, da je za uporabo dostopno le gradivo, starejše od 30 let. Gradivo, ki vsebuje osebne podatke še živih oseb, je dostopno le, če ta oseba temu pisno ne nasprotuje. Arhiv mora o vlogi za vpogled pisno obvestiti to osebo in v njej navesti, kdo želi vpogled in za koliko časa. Če gre za več kot 30 oseb, se lahko objavi javni oglas na oglasni deski arhiva. Fizična oseba lahko v 30 dneh nasprotuje vpogledu in izrecno navede osebne podatke, v katere ne dovoli vpogleda. Če ne odgovori v navedenem roku, se šteje, da vpogledu ne nasprotuje.

V osebne podatke živih oseb, ki vsebujejo občutljive osebne podatke, se lahko vpogleda le po vnaprejšnjem dovoljenju te osebe.

Zakon še določa postopek za pridobivanje podatkov o teh fizičnih osebah iz raznih registrov prebivalstva.

V nadaljevanju zakon določa izjeme. Tako 30-letni rok ne velja za gradivo, ki je nastalo pred 1. 1. 1990 kot rezultat dejavnosti javnih organov (*public authorities*).

Zgoraj opisana ureditev tudi ne velja za gradivo, nastalo pred 1. 1. 1990 iz dejavnosti vojaških sodišč, državnih tožilstev in varnostnih organov po Zakonu o Inštitutu za proučevanje totalitarnih režimov in o Arhivu varnostnih služb ter političnih strank. Prav tako ta ureditev ne velja za gradivo, ki je bilo že javno dostopno pred vložitvijo zahteve za vpogled, in za gradivo, ki je bilo javno dostopno, preden je bilo razglašeno za arhivsko gradivo. Gradivo pa je dostopno tudi, če vsebuje statistične podatke, pridobljene za demografske in statistične popise oz. obdelave, če se da osebne podatke anonimizirati (povzeto po 37. členu Zakona o arhiviranju in o ravnanju z gradivi).

## **Inštitut za proučevanje totalitarnih režimov**

Inštitut za proučevanje totalitarnih režimov in Arhiv varnostnih služb je bil ustanovljen na podlagi zakona iz 2007<sup>5</sup>, v celoti delovati pa je začel leta 2008. Njegova naloga je raziskovanje in dokumentiranje časov okupacije (1938 - 1945) in časov totalitarnega komunističnega režima (1948-1989). V sklopu Inštituta deluje tudi Arhiv varnostnih služb. Za dostop do gradiva varnostnih služb in komunističnega totalitarnega režima izpred leta 1990 glede na zgoraj opisano ureditev po zakonu o arhivih ne veljajo nobene omejitve. Dostop se omogoči vsaki polnoletni fizični osebi, pa naj gre za žrtve in njihove sorodnike, druge zainteresirane osebe, vključno s študenti, raziskovalci, komentatorji, novinarji, zgodovinarji itd. Gradivo je dostopno v celoti in brez vsake anonimizacije, saj velja, da mora uporabnik gradiva spoštovati zakon glede varovanja osebnih podatkov, ter da sam nosi vso odgovornost za uporabo podatkov<sup>6</sup> (povzeto po gradivu The European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files).

Iz že navedenega zakona iz leta 2007 pa izhaja, da Arhiv varnostnih služb lahko zavrne dostop ali ne dovoli narediti kopij in prepisov arhivskih dokumentov, s katerih je odstranjena stopnja tajnosti (*level of classification*), vendar pa vsebujejo informacije, ki bi še vedno lahko bile pomembne za varstvo ustavnega sistema, pomembne gospodarske interese in za varnost ter obrambo Češke republike. O ugovoru odloči direktor (gl. 15. člen Zakona o Inštitutu za proučevanje totalitarnih režimov in o Arhivu varnostnih služb).

Zakon še določa, da bo s 1. januarjem 2030 Arhiv varnostnih služb postal del Nacionalnega arhiva.

### **3.2 Francija**

Francoski Zakon o arhivih<sup>7</sup> iz leta 2008 je vključen v Zakonik o nacionalni dediščini (*Code du patrimoine*) kot II. knjiga navedenega zakonika<sup>8</sup>. Režim dostopa do arhivskih dokumentov je urejen v členih L213-1 do L 213-8.

Dostop do arhivskega gradiva javnih arhivov je načeloma prost, razen v primeru izjem, naštetih v nadaljevanju. Dostop do podatkov iz javnih arhivov poteka pod pogoji, določenimi v zakonu iz leta 1978, ki med drugim govori o izboljšanju odnosov med upravo in javnostjo,<sup>9</sup> v bistvu pa ureja področje dostopa do informacij javnega značaja. V 4. členu navedenega zakona je namreč predpisano, da se dostop do upravnih dokumentov izvaja po izbiri prosilca in v okviru tehničnih možnosti upravnega organa na naslednje načine:

- z brezplačnim vpogledom v dokument v prostoru, kjer se ta dokument nahaja, razen če tega ne dovoljujejo razlogi hrambe dokumenta;
- z zagotovitvijo fotokopije dokumenta na stroške prosilca, če fotokopiranje ne škodi samemu dokumentu;
- po elektronski pošti brez stroškov za prosilca, če je dokument dosegljiv v elektronski obliki.

---

<sup>5</sup> Act of 8 June 2007 on the Institute for the Study of Totalitarian Regimes and the Security Services Archive, and on Amendments of some Acts.

<sup>6</sup> Več o Inštitutu gl. spletno stran <http://www.ustrcr.cz/en>.

<sup>7</sup> Loi n° 2008-696 du 15 juillet 2008 relative aux archives.

<sup>8</sup> Livre II: Archives.

<sup>9</sup> Loi n° 78-753 du 17 juillet 1978 portant diverses mesures d'amélioration des relations entre l'administration et le public et diverses dispositions d'ordre administratif, social et fiscal, spletna stran Legifrance.

V členu L213-2 navedenega zakonika so podrobno opisani primeri, ko je dostop do arhivskega gradiva omejen. Omejitve dostopa do arhivskega gradiva so naslednje:

- **25 let** od nastanka dokumenta oziroma od vložitve zadnjega dokumenta v dosje, če gre za:
  - dokumente, katerih razkritje bi lahko ogrozilo tajnost v zvezi z odločitvami vlade in drugih organov izvršilne oblasti v zvezi z vodenjem zunanje politike, v zvezi z javnimi financami in javnim dolgom, nadalje če bi se z njihovim razkritjem ogrozile skrivnosti s poslovnega in industrijskega področja, skrivnosti o izvedenih preiskavah davčnih in carinskih kršitev ipd;
  - dokumente iz 1. točke prvega odstavka 6. člena zgoraj omenjenega zakona iz leta 1978, ki se nanašajo npr. na delovanje Državnega sveta<sup>10</sup> in upravnih sodišč, Računskega sodišča, pristojnih organov za varstvo konkurence in za transparentnost javnega delovanja ipd. – navedeni dokumenti namreč po osnovnem zakonu niso prosto dostopni;
  - dokumente, katerih razkritje bi lahko ogrozilo zdravniško tajnost – v tem primeru mora preteči 25 let od smrti zadevne osebe, če pa datum smrti ni znan, se dokumenti lahko razkrijejo šele po 120 letih od njenega rojstva;
- **50 let** od nastanka dokumenta oziroma od vložitve zadnjega dokumenta v dosje, če gre za:
  - dokumente, katerih razkritje bi lahko npr. ogrozilo tajnost glede obrambe države, njenih temeljnih zunanjepolitičnih interesov, javne varnosti, varnosti oseb in zasebnega življenja – pri čemer se omejitev nanaša tudi na tako ocenjevanje določenih ali lahko določljivih fizičnih oseb, ki bi jim lahko povzročilo škodo;
  - dokumente, ki se nanašajo na izgradnjo, opremo in funkcioniranje zgradb ali delov zgradb, ki so namenjene za izvrševanje ukrepa odvzema prostosti oseb; rok začne teči po preteku uporabe za opisani namen;
- **75 let** od nastanka dokumenta oziroma od vložitve zadnjega dokumenta v dosje (oziroma 25 let od smrti zadevne osebe v primeru, da je to zanjo ugodneje), če gre za:
  - dokumente, katerih razkritje bi lahko ogrozilo tajnost določenih statističnih podatkov v zvezi z dejstvi, ki se nanašajo na posameznika in njegovo obnašanje;
  - dokumente, ki jih je med preiskavo izdelala pravosodna policija;
  - dokumente, ki se nanašajo na zadeve pred sodišči in na izvrševanje kazni;
  - zapisnike in zbirke listin nekaterih javnih ali sodnih uradnikov;<sup>11</sup>
  - registre rojstev in porok, pri čemer rok prične teči od njihovega zaprtja;
- **100 let** od nastanka dokumenta oziroma od vložitve zadnjega dokumenta v dosje (oziroma 20 let od smrti zadevne osebe v primeru, da je to zanjo ugodneje), če gre za:
  - vse tiste zgoraj navedene dokumente, za katere velja omejitev 75 let, ki se nanašajo na mladoletne osebe;
  - dokumente, ki so še označeni ali pa so bili označeni z določeno stopnjo tajnosti v zvezi z obrambo države in katerih razkritje lahko ogrozi varnost poimensko določenih ali zlahka določljivih oseb;
  - dokumente, ki jih je med preiskavo izdelala pravosodna policija ali dokumente, ki se nanašajo na zadeve pred sodišči in na izvrševanje kazni, katerih razkritje lahko ogrozi tajnost podatkov o spolnem življenju posamezne osebe.

Nikoli pa se ne sme dostopati do arhivskih dokumentov, ki bi lahko povzročili razširjanje informacij, s pomočjo katerih bi se lahko zasnovalo, izdelalo ali uporabilo jedrsko, biološko, kemično ali kako drugo uničevalno orožje.

<sup>10</sup> Conseil d'État; gre za posvetovalno telo vlade in obenem za najvišjo stopnjo upravnega sodstva.

<sup>11</sup> Officiers publics ou ministériels.

V členu L213-3 navedenega zakonika je mdr. določeno, da se dovoljenje za dostop do arhivskega gradiva pred potekom navedenih rokov lahko izda v primerih, ko interes prosilcev ne predstavlja prekomerne nevarnosti za ogrožanje interesov, ki jih je zakonik hotel zaščititi. Na zahtevo prosilca je treba odgovoriti najkasneje v dveh mesecih. Uprava arhiva lahko na podlagi soglasja oblastnega organa, od katerega izvirajo dokumenti, pred potekom opisanih rokov deloma ali v celoti odpre nekatere arhivske fonde.

V skladu s členom L213-5 mora vsaka uprava javnega ali zasebnega arhiva pisno obrazložiti zavrnitev zahteve za dostop do arhivskega gradiva.

Na koncu člen L213-8 še določa, da se z dekretom, ki ga potrdi Državni svet, določijo pogoji, pod katerimi se izstavlja overjeni prepisi in avtentični izvlečki iz arhivskega gradiva. Z navedenim dekretom se posebej določijo tudi pogoji plačila.

### 3.3 Litva

Kot je že bilo prikazano v raziskovalni nalogi št. 5/2007, litovski Zakon o dokumentih in arhivih<sup>12</sup> ne določa splošnega roka zaprtja arhivskega gradiva. Dostop do javnega arhivskega gradiva se lahko omeji le z zakonom, pri čemer Zakon o dokumentih in arhivih določa, kateri cilji oz. interesi se lahko varujejo. Če je gradivo odprto za javnost, je treba za dostop do njega izpolniti pisno zahtevo.<sup>13</sup> Imetnik arhivskega gradiva mora zainteresirani osebi na primeren način omogočiti iskanje in fotokopiranje gradiva, pri čemer grede stroški fotokopiranja na račun te osebe. Razloga, zakaj se zahteva arhivski dokument, ni treba navajati. Če imetnik gradiva dostop zavrne, mora pisno navesti razloge in možnost pritožbe na način, kot ga določa zakon. Za gradivo, ki vsebuje osebne podatke, pa je po Zakonu o dokumentih in arhivih predpisan rok zaprtosti (povzeto in prirejeno po Križaj, 2007).

Dostop do arhivskega gradiva v Litvi je torej načeloma prost, če zakon ne določa drugače. Zgoraj navedeni zakon določa, da se dostop do javnega arhivskega gradiva lahko omeji le z zakonom in s ciljem, da se varujejo:

- nacionalna varnost, obramba, mednarodni odnosi,
- javna varnost,
- zasebnost in drugi upravičeni zasebni interesi,
- podatki o preprečevanju, preiskovanju in preganjanju kaznivih ravnanj,
- enakopravnost strank v sodnih postopkih,
- ekonomska, monetarna in tečajna politika države, in
- trgovinski ali drugi ekonomski interesi - javni in zasebni.

Ko poteče rok zaprtja, ki ga določa posamezni zakon, so dokumenti javni in dostopni. Do dokumentov se lahko dostopa po postopku, določenem v posameznem zakonu.

Zakon o dokumentih in arhivih v 20. členu določa, da je dostop do arhivskega gradiva, ki vsebuje osebne podatke ali strukturirane celote osebnih podatkov, omejen 30 let po smrti te osebe, če se tega ne da ugotoviti, pa 100 let po rojstvu te osebe. Če se ne da ugotoviti ne datuma rojstva ne smrti te osebe, je dostop zaprt 70 let po nastanku dokumenta. Navedene omejitve dostopnosti pa ne veljajo za posebni del nacionalnega dokumentarnega fonda; kaj vse spada v ta posebni del, je določeno v tretjem odstavku

<sup>12</sup> Dokumentų ir archyvų įstatymas (Law on Documents and Archives), 5 December 1995 No. I-1115, s spremembami in dopolnitvami.

<sup>13</sup> Od novele zakona v letu 2012 dalje ni več treba predložiti osebnega dokumenta, poleg tega pa dostop ni več omejen na prostore skrbnika gradiva, pač pa se lahko zainteresirani osebi omogoči tudi elektronski dostop, če je to v skladu z zakonom (novelirani drugi odstavek 19. člena zakona).

3. člena zakona. Med drugim sodi vanj tudi gradivo Komunistične partije Litve ter KGB (Komite za državno varnost ZSSR), pa tudi gradivo številnih obveščevalno-varnostnih služb iz različnih časovnih obdobj. Dokumenti, ki sestavljajo opisano gradivo, se hranijo v Specialnem arhivu (*Lithuanian Special Archives*), ki je del centralizirane arhivske mreže. Za razliko od navedenih dokumentov pa se dokumenti bivših tajnih oddelkov državnih ustanov ne hranijo v navedenem Specialnem arhivu, temveč v drugih državnih arhivih (Križaj, 2007).

Dostop do gradiva posebnega dela nacionalnega dokumentarnega fonda tako ni omejen (20. člen zakona). Izjema velja za gradivo, ki vsebuje podatke o kolaborantih obveščevalnih služb ZSSR, ki so uradno priznali sodelovanje,<sup>14</sup> pa tudi za osebe, ki so bile žrtve teh služb in ki so po posebej predpisanem postopku izrazile voljo, da je dostop do podatkov o njih omejen do njihove smrti. Postopek za tako izjavo volje, za dostop in uporabo zaprtih dokumentov določa vlada v skladu z arhivskim in drugimi zakoni (Križaj, 2007).

Na spletni strani Litovskega oddelka za arhive<sup>15</sup> je pojasnjeno, da se do zaprtih dokumentov, ki se nanašajo na kolaborante obveščevalnih služb, lahko dostopa samo na podlagi predhodnega pisnega dovoljenja posebne ustanove, in sicer je to Raziskovalni center Litve za genocid in odpor.<sup>16</sup> Oseba, ki se želi seznaniti s takimi dokumenti, mora zaprositi Specialni arhiv, ki nato v okviru svojih pristojnosti naslovi vlogo za dovoljenje za dostop do zahtevanih dokumentov na omenjeni Raziskovalni center Litve za genocid in odpor (povzeto po spletni strani).

Nadalje je v pregledu po državah, ki ga je izdelala mednarodna fundacija *Open Society Justice Initiative* v zvezi z arhivskimi dokumenti državnih varnostnih služb, za Litvo med drugim navedeno, da je dostop do zaprtih dokumentov urejen z dvema uredbama: št. 452 (1996) in št. 579 (2007). Kot izhaja iz tega pregleda, je dostop do zaprtih dokumentov, poleg opisanega postopka s pisnim dovoljenjem, omogočen še pravosodnim organim v skladu z naravo njihovega dela.

### 3.4 Nemčija

V Nemčiji na zveznem nivoju<sup>17</sup> veljata Zakon o zveznem arhivu (*Bundesarchivgesetz - BArchG*) in Uredba o uporabi arhivskega gradiva v zveznem arhivu (*Bundesarchiv-Benutzungsverordnung - BArchBV*). Zakon o zveznem arhivu določa dolžnost zveznih organov, da arhivu ponudijo vse dokumente, ki jih za izpolnjevanje svojih javnih nalog ne potrebujejo več. Kot dokument zakon šteje ne le dokumente v papirni obliki, temveč tudi nosilce podatkov, slik, filma in druge zapise (*records*), ki nastanejo pri organih, ki jih zakon našteva. Arhivu se preda tudi gradivo, za katerega veljajo zvezni predpisi o varovanju tajnosti: po izročitvi mora arhiv tako kot izročitelj spoštovati pravni interes prizadetih; zlasti glede osebnih podatkov mora spoštovati predpise, ki so glede njihove obdelave in varovanja veljali za izročitelja.

Arhivsko gradivo zveznih organov, starejše od 30 let, je vsakomur dostopno, če predpisi ne določajo drugače. Tretjim je gradivo o fizičnih osebah dostopno 30 let po njihovi smrti oz. 110 let po rojstvu, če datum smrti ni znan ali se ga lahko ugotovi le z nesorazmernim naporom. Od teh splošnih načel pa je izvzeto gradivo, ki je bilo že ob

---

<sup>14</sup> V zvezi s tem je bil leta 1999 sprejet poseben zakon: The Law on registering, confession, entry into records and protection of persons who have admitted to secret collaboration with special services of the former USSR.

<sup>15</sup> Office of the Chief Archivist of Lithuania.

<sup>16</sup> Genocide and Resistance Research Centre of Lithuania.

<sup>17</sup> Vsaka zvezna dežela ima tudi svoj zakon o arhivih, katerih pa za namene te naloge ne predstavljamo.



svojem nastanku namenjeno javnosti in gradivo, ki je bilo že pred predajo arhivu dostopno na podlagi Zakona o dostopu do informacij javnega značaja<sup>18</sup>; za tako gradivo torej ne velja načelo, da je 30 let zaprto za javnost.

Zakon vsebuje še pravila o skrajšanju omenjenih splošnih rokov: to je možno, če se prizadeti s tem strinja. Če njegovega soglasja ni, se lahko rok skrajša le, če je to neizogibno potrebno za znanstvenoraziskovalne namene ali za uresničevanje upravičenih interesov druge osebe oz. ustanove (nem: *Stelle*) in se lahko s primernimi ukrepi, kot je predložitev anonimiziranih reprodukcij, zagotovi spoštovanje upravičenih interesov. Omenjena splošna roka se lahko skrajšata tudi glede oseb sodobne zgodovine (*Personen der Zeitgeschichte*) in nosilcev funkcij v zvezi z opravljanjem teh funkcij, če so upravičeni interesi prizadetega ustrezno upoštevani.

Če pa javni interes zahteva, se lahko omenjena roka podaljšata še za največ 30 let. Če gre za arhivsko gradivo zveznih institucij, ki so v zakonu naštet, je za podaljšanje ali skrajšanje roka potrebno njihovo soglasje.

Zakon nadalje določa, kdaj uporaba arhivskega gradiva ni dopustna:

- ko so lahko ogroženi interesi ZRN ali ene izmed njenih dežel,
- ko se predpostavlja, da bi uporaba nasprotovala upravičenim interesom tretjih,
- kadar bi bilo ogroženo stanje oz. ohranjenost gradiva,
- kadar bi to povzročilo takšno administrativno delo, da ga ne bi mogli upravičiti,
- kadar bi bila kršena dolžnost varovanja tajnosti po nemškem kazenskem zakoniku ali po kakšnem drugem zveznem predpisu (povzeto po 5. členu BArchG).

Zakon za nekatere vrste gradiva, ki se navezujejo na davčne in bančne podatke, določa daljši rok: praviloma so dostopni šele 60 let od nastanka.

Uredba o uporabi arhivskega gradiva v zveznem arhivu vsebuje splošno določbo, da se gradivo da uporabniku na voljo v originalu ali v kopiji, lahko se mu izroči kopija gradiva ali pa da informacija o njegovi vsebini. O konkretni obliki odloči zvezni arhiv. Zahteva za uporabo gradiva mora vsebovati natančno temo in namen poizvedovanja. O zahtevi odloči arhiv, v dovoljenju lahko navede pogoje. Na zahtevo arhiva se mora prosilec pisno zavezati, da bo spoštoval osebne in avtorske pravice in upravičene interese tretjih ter da v primeru kršitev arhiv ne odgovarja. Uredba vsebuje obrazec zahteve za uporabo gradiva.

### ***Gradivo strank in množičnih organizacij Nemške demokratične republike - NDR***

Z združitvijo Nemčije in prenehanjem obstoja NDR leta 1989 so njene množične organizacije razpadle ali pa so se morale na novo opredeliti. Sporazum o združitvi Nemčije (*das Einigungsvertragsgesetz*) je skrb za gradivo državnih organov NDR naložil Zveznemu arhivu, medtem ko so o usodi gradiva političnih strank in množičnih organizacij še naprej potekala pogajanja. Najbolj sporno je bilo gradivo centralnega arhiva SED (*Sozialistische Einheitspartei Deutschlands*), ki je bilo po eni strani državnega značaja, po drugi pa je šlo za gradivo stranke. S spremembo Zakona o zveznem arhivu leta 1992 je bila v okviru Zveznega arhiva ustanovljena posebna nesamostojna ustanova (*unselbständige Stiftung des öffentlichen Rechts*), ki je po zakonu prevzela gradivo navedenih strank in organizacij, ki se tiče opravljanja državnih funkcij NDR. Za prevzem ostalega gradiva pa so z lastniki sklenili posebne pogodbe.

---

<sup>18</sup> Nemčija je leta 2005 sprejela Zakon o dostopu do informacij javnega značaja, ki ureja dostop do dokumentov zveznih institucij. Uporabljeni se je začel 1. 1. 2006. Zanimivo je, da so štiri nemške zvezne dežele že pred tem imele svoj zakon, ki je urejal dostop do informacij deželnih organov.

Zakon glede uporabe tega gradiva določa, da zanj ne velja splošno pravilo, da je gradivo zaprto 30 let od nastanka. V nadaljevanju pa določa, da uporabo gradiva ureja posebna Uredba<sup>19</sup> ob upoštevanju pravil zakona o dostopu do gradiva, ki se nanaša na fizične osebe (rok 30 let po smrti oz. 110 let po rojstvu) ter pravil o skrajšanju oz. podaljšanju splošnih rokov, oziroma o tem, kdaj uporaba gradiva ni dovoljena. Uporabo gradiva ureja 4. člen Uredbe, ki povzema ureditev po zveznem zakonu z že omenjeno izjemo. Interesi fizičnih oseb pa so varovani tako kot po splošnih pravilih Zakona o zveznem arhivu.

### **Gradivo varnostno-obveščevalnih služb bivše NDR (gradivo STASI)**

Za gradivo bivšega Ministrstva za državno varnost NDR (*Ministerium für Staatssicherheit* - v nad: Stasi) skrbi poseben organ: zvezni pooblaščenec za gradivo Službe za državno varnost bivše NDR<sup>20</sup> (*Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen DDR-BStU*), ki ima sedež v Berlinu ter 12 zunanjih oddelkov po bivši NDR. Gre za enega največjih nemških arhivov, saj ima več kot 111 km gradiva ter okoli 1600 zaposlenih (stanje 1. 1. 2014). V devetdesetih jih je bilo celo 3200 (povzeto po spletni strani BStU).

Naloga tega organa je, da gradivo po strogih zakonskih pravilih daje v uporabo fizičnim osebam, pravnim osebam in javnosti. Ker je gradivo Stasija globoko posegalo v pravice do zasebnosti posameznikov (vodili naj bi se dosjeji o več kot petih milijonih oseb), je gradivo v nasprotju z gradivom drugih arhivov dostopno le po strogih pravilih o varovanju osebnih podatkov ter le za določene namene. Če dokument vsebuje podatke o tretjih osebah, se ti potemniijo oz. očrnijo. Postopek je zahteven: če je zahteva za dostop dopustna, se gradivo najprej poišče v oddelku za gradivo, oddelk za informacije pa potem gradivo pripravi za vpogled, naredi kopije ali pripravi informacijo. Zapleten postopek po posebnem Zakonu o gradivu Stasi<sup>21</sup> je dolgotrajen. Od uveljavitve zakona v začetku leta 1992 pa je bilo rešenih skoraj 7 milijonov zahtev, od tega prevladujejo zahteve fizičnih oseb – teh je zdaj okoli 70.000 letno (še leta 2009 jih je bilo čez 100.000; do konca leta 2012 jih je bilo skupaj skoraj 3 milijone). Zmanjšuje se število preverjanj za zaposlene v javnem sektorju oz. za funkcionarje – teh je bilo leta 2013 le še okoli 300 (v letu 2006 še 13.000, vseh skupaj pa jih je bilo čez 1,7 milijona), zahtev raziskovalcev in novinarjev pa je bilo v letu 2013 nekaj čez 1300. Številni zahtevki pa se nanašajo na rehabilitacijo, odškodnine in na kazenske postopke – teh je bilo v 20 letih okoli 500.000, od tega v letu 2013 nekaj čez 4000. V dvajsetih letih je bilo okoli 1,2 milijona zahtev povezanih z uveljavljanjem pravice do pokojnine (povzeto po spletni strani BStU).

Zakon o gradivu Stasi, ki naj bi po navedbah s spletne strani pooblaščenca služil kot model za zakonodajo o gradivu nekdanjih obveščevalnih služb tudi v drugih postkomunističnih družbah, je bistveno obsežnejši od Zakona o zveznem arhivu. Zakon ureja status in naloge pooblaščenca, glavna zakona (čez 20 členov) pa ureja dostop do gradiva. Pri tem zakon loči (ureditev zaradi obsežnosti le kratko povzemamo):

- **fizične osebe:** vsak posameznik ima pravico, da zahteva informacijo, ali obstaja gradivo s podatki o njem. V tem primeru lahko zahteva vpogled v

<sup>19</sup> Gl. Erlass des Bundesministers des Innern über die Errichtung einer "Stiftung Archiv der Parteien und Massenorganisationen der DDR" vom 6.4.1992. Gl. [http://www.bundesarchiv.de/imperia/md/content/bundesarchiv\\_de/fachinformation/stiftungserlass.pdf](http://www.bundesarchiv.de/imperia/md/content/bundesarchiv_de/fachinformation/stiftungserlass.pdf).

<sup>20</sup> Kot prvi pooblaščenec je bil imenovan Joachim Gauck, sedanji predsednik Nemčije. Deloval je od leta 1990 do 2000. Pooblaščenca sicer imenuje Bundestag.

<sup>21</sup> Gesetz über die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik -StUG. Zakon je bil osemkrat noveliran, nazadnje 2011. Gl. <http://www.gesetze-im-internet.de/stug/BJNR022720991.html>.

dokument, njegov povzetek ali pa da se mu pošljejo kopije. Izpolniti mora poseben obrazec, iz katerega mora biti jasno razvidna in potrjena istovetnost. Pravica do dostopa oz. vpogleda se nanaša le na podatke, ki zadevajo prosilca; če so v dokumentu tudi podatki o tretjih osebah, se ti prekrijejo. Varovani pa niso interesi poklicnih sodelavcev oz. neformalnih informatorjev Stasi: vsak ima pravico, da izve ime osebe, ki je o njem poročala, če se da to ime iz podatkov jasno razbrati. Prosilcu ni treba navesti nobenega razloga, zakaj vlaga zahtevo.

Nekoliko drugače je v primeru, da se išče podatke o pogrešanih ali umrlih osebah. Podatki o pogrešanih in umrlih osebah praviloma niso dostopni. Izjema velja za bližje sorodnike (zakonec, otroci, vnuki, starši, bratje in sestre). Če bližnjih sorodnikov ni, lahko zahtevo vložijo sorodniki do tretjega kolena (stari starši, pravnuki, strici, tete, nečaki in nečakinje). Bližji sorodnik mora izkazati upravičen interes, da bo gradivo potreboval za raziskovanje dogodkov in ukrepov režima NDR - podatke lahko zahtevajo izključno za namene rehabilitacije, varovanje osebnostnih pravic (pojasnitev glede sodelovanja z Stasi) ali za pojasnitev usode umrlega oz. pogrešanega. Premoženskopravni razlogi, družinski spori, raziskovanje porekla ali iskanje bioloških staršev kot razlog ne zadostujejo.

Prva informacija je fizičnim osebam dostopna okvirno v šestih mesecih, nadaljnji postopek pa zavisi od vrste in obsega gradiva, ter utegne dolgo trajati. Prednostno se obravnavajo zahteve, povezane z rehabilitacijo, odškodninami, očitki o sodelovanju s Stasi in vloge zelo starih ali bolnih ljudi.

Gradivo je običajno pripravljeno na vpogled v čitalnici arhiva, manjši obseg pa lahko tudi brezplačno pošljejo.

- **Javne in druge pravne osebe:** zelo poenostavljeno povedano, gre za preverjanje, ali so osebe na najvišjih javnih funkcijah bile poklicno ali neformalno povezane s Stasijem. Za nekatere najvišje javne funkcije (npr. člani zakonodajnih teles, zveznih in deželnih vlad, najvišji javni uradniki, člani občinskih predstavniških organov in sodniki) je bil za skrajni rok preverjanja do nedavnega določen 31. 12. 2011, vendar je bil z osmo novelo zakona podaljšan še do 31. 12. 2019. Za javne uslužbenke pa ne glede na nivo oz. rang zaposlitve velja, da se jih lahko preveri, če obstaja utemeljen sum, da so sodelovali s Stasi. Za nekatere funkcije (npr. zvezni pooblaščenec za gradivo Stasi, njegovi zaposleni, nadalje tisti, ki se ukvarjajo z zahtevki o rehabilitaciji) pa roka sploh ni. Preverjanje je možno tudi v zvezi s podelitvijo odlikovanj in v zvezi z varnostnim preverjanjem. Potem ko urad pooblaščenca skrbno preveri vlogo (zlasti drugih pravnih oseb), poda izjavo, da ni podatkov, da bi oseba sodelovala. Tako izjavo poda tudi, kadar je bila oseba v času sodelovanja mladoletna in v nekaterih drugih primerih. V nasprotnem primeru pa povzame, kdaj, kako dolgo in na kakšen način je sodelovala, ter kako se je sodelovanje začelo in končalo. Temu poročilu doda tudi kopije dokumentov, ki so po potrebi anonimizirani. Zakon določa, da se posredovani podatki lahko uporabijo le za namen, za katerega so bili pridobljeni in da se jih ne sme posredovati naprej - izjema pa velja za poslance in za člane predstavniških občinskih teles: v skladu s predpisi se o izsledkih lahko omejeno obvesti javnost.
- **Raziskovanje in mediji:** zakon določa namene raziskovanja (proučevanje delovanja varnostno obveščevalnih služb, mehanizmov oblasti NDR, sovjetske okupacijske cone ali nacionalsocialistične preteklosti), dokazila, ki jih je treba predložiti vlogi, itd. Projekt mora biti vsebinsko omejen oz. določen, izkazati je treba tudi namen objave raziskave oz. prispevka. Laže oz. brez nadaljnjega preverjanja se ugotovi vlogam raznih univerz, inštitutom, medtem ko morajo zasebniki izkazati resnost in pomen svojega projekta, predložiti koncept, namen uporabe gradiva itd. Predstavniki medijev morajo

predložiti kopijo novinarske izkaznice, podatke o projektu ali dopis medijske hiše.

Gradivo, ki ne vsebuje osebnih podatkov ali gradivo, namenjeno javnosti, se dobi brez težav v obliki kopije. Osebnostne podatke fizičnih oseb se lahko dobi le z njihovim pisnim dovoljenjem, ki mora vsebovati temo, namen in osebo, ki bo raziskovala. Gradivo z osebnimi podatki zgodovinskih oseb ter nosilcev političnih in javnih funkcij se lahko da na razpolago brez njihovega dovoljenja, vendar se jih o tem in o vsebini informacije pravočasno predhodno obvesti, informacija pa mora biti povezana z njihovo javno funkcijo. Tudi v tem primeru pa mora raziskovalni interes prevladati nad interesom varovanja osebnih podatkov. Pod navedenim pogojem se lahko da na razpolago tudi gradivo z osebnimi podatki sodelavcev Stasi.

Za uporabo so dostopni podatki iz gradiva, ki je bilo že ob nastanku javno dostopno, kamor sodijo npr. javni govori. Dostopne so izjave, ki niso bile pridobljene s kršitvijo varovanja poklicne tajnosti, z vohunjenjem itd.

Pod posebnimi pogoji uporabe in s tehtanjem interesov so za raziskovanje dostopni tudi podatki, ki so pridobljeni z vohunjenjem.

Za vsako uporabo pa so zaprti podatki, ki so bili pridobljeni oz. izsiljeni s prepovedanimi zasliševalnimi metodami, s prisluškovanjem, s kršitvijo pisemske ali poklicne tajnosti (npr. odvetnik, zdravnik, duhovnik).

Z zadnjo novelo zakona je bilo določeno, da so 30 let po smrti oz. 110 let po rojstvu dostopni osebni podatki umrlih fizičnih oseb. Podatki so lahko dostopni 10 let po smrti, če je to potrebno za znanstvenoraziskovalni projekt ali iz utemeljenih interesov, pa pravni interesi umrlega s tem niso prizadeti (povzeto po spletni strani BStU in po Zakonu o gradivu Stasi).

### 3.5 Poljska

Na Poljskem je arhivsko gradivo brezplačno dostopno državnim organom in državljanom za potrebe znanosti, kulture, tehnologije in ekonomije.

Na splošno velja, da je arhivsko gradivo na voljo po preteku 30 let od njegovega nastanka. Ne glede na starost gradiva le-to ni dostopno zaradi njegovega fizičnega stanja ali če bi dostop do gradiva pomenil kršitev: zakonitih interesov države, državnih organov in državljanov ali razkritje z zakonom varovane tajnosti (povzeto po 17. členu Zakona o nacionalnem in državnih arhivih<sup>22</sup>).

Minister za kulturo in varstvo nacionalne dediščine lahko s predpisom - uredbo določi posebne okoliščine in možnosti ter postopek zgodnejšega dostopa do arhivskega gradiva, upoštevajoč prej omenjene izjeme. Tako Uredba ministra za kulturo in varstvo nacionalne dediščine določa, da so roki dostopnosti arhivskega gradiva lahko tudi krajši, če to zahteva poseben interes (potreba) na področju znanosti in kulture. Enako velja tudi za gradivo, nastalo pred letom 1989, ki zadeva stranke in politične organizacije, in pa za arhive javnega radija in televizije, saj so gradiva lahko dostopna takoj po evidentiranju v arhivu, če to zahteva že prej omenjeni upravičen interes znanosti in kulture. Vendar je treba poudariti, da je v ospredju še vedno zaščita interesov države, njenih organov, državljanov ali tajnosti (tajni, osebni podatki), torej, če gre za ogrožanje teh interesov, postane prej našteto gradivo, ki pozna možnost krajših rokov dostopnosti, nedostopno (Uredba ministra za kulturo in varstvo nacionalne dediščine).

Na Poljskem imajo poleg nacionalnega arhiva še specialne arhive, ki so pri pomembnejših institucijah v državi (npr. parlament, senat, svet ministrov, urad

---

<sup>22</sup> Act on the National Archival Resource and State Archives.

nacionalne varnosti, pomembnejša ministrstva in državne ustanove). Vlada je z uredbo določila omejenost dostopa do gradiva v prej omenjenih institucijah, in sicer je le-ta mogoč na predhodno pisno zahtevo, zahtevana informacija pa je na voljo le na vpogled ali pa kot odgovor, pripravljen s strani uslužbenca arhiva. Dostop do tovrstnega gradiva je brezplačen, reprodukcija pa je plačljiva. Določeno je, da morajo specialni arhivi svoje gradivo predati nacionalnemu, ko ni več razloga, da so v posebnem arhivu, praviloma pa najkasneje 50 let po nastanku gradiva (povzeto po ECPRD).

### **Inštitut narodnega spomina**

Inštitut narodnega spomina - Komisija za preiskavo zločinov proti poljskemu narodu je bil ustanovljen z zakonom iz leta 1998 (*Act on the Institute of National Remembrance*), s svojim delovanjem pa je začel leta 2000.

Inštitut je hkrati državni organ in organ pravosodja, arhiv, raziskovalna in izobraževalna ustanova ter organ, ki izvaja postopke, povezane z lustracijo. Sestavljen je iz naslednjih oddelkov: komisije za pregon zločinov zoper poljski narod (opravlja preiskave in je specializiran del državnega tožilstva), urada za ohranjanje in za dostop do arhivskega gradiva (zbira, hrani in obdeluje arhivsko gradivo), oddelka za izobraževanje (opravlja raziskave, izobražuje javnost in izdaja publikacije s svojega področja) in oddelka za lustracijo (preverja resničnost izjav javnih funkcionarjev, ki jih določa zakon in kandidatov za razne funkcije) (povzeto po spletni strani Inštituta narodnega spomina in po gradivu The European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files).

Arhiv Inštituta narodnega spomina je največji arhiv na Poljskem, saj vsebuje več kot 87 tekočih kilometrov gradiva. Arhiv vsebuje gradivo, ki so ga med leti 1944 in 1990 zbirali razni državni organi, tožilstva, sodišča in zapori v zvezi s politično preganjanimi ljudmi (povzeto po: The European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files).

Pravila dostopa do arhivskega gradiva so se od ustanovitve Inštituta večkrat spremenila. Do marca 2007 je veljalo pravilo, da je bil dostop do arhivskega gradiva omogočen le ob predhodni pridobitvi statusa žrtve, ki je bil dodeljen prosilcu na podlagi domneve, ki je izhajala iz gradiva v Inštitutu, da so varnostni organi zbirali podatke o prosilcu. Statusa žrtve ni bilo mogoče pridobiti, če je prosilec bil funkcionar (*officer*), uslužbenec ali tajni obveščevalec varnostne službe ali pa če v arhivu Inštituta ni bilo nobenega gradiva o prosilcu. Po letu 2007 se je pravica dostopa do arhivskega gradiva na podlagi popolne prošnje razširila kot splošni dostop do brezplačne anonimizirane kopije dokumentov, ki so zadevali posameznika, ne glede na status žrtve. Dostop je bil izključen le za dokumente, ki jih je prosilec ustvaril v povezavi s sodelovanjem in delovanjem v varnostnih agencijah oz. službah (povzeto po spletni strani Inštituta).

Zadnje spremembe zakona iz leta 2010 pa so prosilcem omogočile prost dostop do dokumentov, ki jih zadevajo, brez anonimizacije in sicer v obliki kopije ali pravici do vpogleda v original. Sedaj velja takole:

- vsakdo lahko zahteva dostop do dokumentov, ki se nanašajo nanj. Izpolniti je treba posebno vlogo. Če gre za umrlega, imajo to pravico bližnji sorodniki, kot jih definira kazenski zakonik. Inštitut da gradivo na vpogled v originalu ali pa kopijo, če fizično stanje gradiva tega ne omogoča ali če do njega hkrati zahteva dostop več oseb. V obliki kopije so dostopni dokumenti, ki jih je prosilec ustvaril ali soustvaril tudi kot delavec ali sodelavec tajne službe.

Po vpogledu ima prosilec pravico do brezplačne kopije oz. ima pravico, da se mu vrnejo predmeti, ki so bili do odvzema njegova last. Vsakdo lahko

dobi informacijo o zaposlenih tajne službe ali o drugih osebah, ki so o njemu posredovali informacije tajni službi, če se jih da nedvoumno in jasno določiti. Vsakdo lahko poda k dokumentom svoje dodatke oz. popravke, pojasnila in kopije svojih dokumentov, pri čemer mora arhivski dokument ostati nespremenjen.

- Vsakdo ima pravico pregledati osebne dokumente, ki se tičejo nekdanjih zaposlenih ali funkcionarjev tajne službe. Omenjeni nekdanji zaposleni pa imajo pravico do prejema kopije o svojih osebnih podatkih.
- Dostop do dokumentov je mogoč tudi za opravljanje znanstvenih raziskav in za novinarske objave (*publishing press materials*). V vlogi je treba navesti številne podatke o projektu in razna priporočila. Prosilec oz. institucija, ki mu je dostop omogočen, nosi pravno odgovornost za uporabo podatkov. Raziskovalci in novinarji pa nimajo dostopa do gradiva, ki vsebuje tajne podatke in osebne (občutljive) podatke. Fizična oseba namreč lahko prepove dostop do osebnih podatkov, ki so bili pridobljeni v sklopu obveščevalne dejavnosti, za 50 let od njihovega nastanka, če gre za občutljive osebne podatke pa za stalno, saj zakon roka ne določa (prim. 37. člen). Raziskovalci in novinarji lahko dobijo podatke o sodelavcih in zaposlenih obveščevalnih služb. Slednji pa nimajo pravice, da prepovejo dostop do svojih (občutljivih) osebnih podatkov.
- Dostop je omogočen tudi raznim organom in organizacijam za opravljanje njihovih zakonskih nalog (npr. sodišča, državna tožilstva, urad za vojne veterane). V vlogi je treba poleg drugega navesti zakonsko podlago za dostop.
- Predstojnik Notranje varnostne službe (*Internal Security Agency*) in Obveščevalne službe (*Intelligence Agency*) ter minister za obrambo lahko določijo, da so posamezni dokumenti še vedno zaprti za vse, razen za osebe, ki jih oni določijo, če je to potrebno za državno varnost (povzeto po spletni strani Inštituta in po Zakonu o Inštitutu narodnega spomina).

Posebnosti glede dostopa do dokumentov v povezavi z lustracijskim postopkom v tem pregledu zaradi specifičnosti, ki je urejena s posebnim zakonom, ne prikazujemo.

### 3.6 Združeno kraljestvo<sup>23</sup>

V Združenem kraljestvu je področje dostopa do arhivskega gradiva v veliki meri povezano s področjem dostopa do informacij javnega značaja. Zakon o svobodi informacij (*Freedom Of Information Act - FOIA*), ki v celoti velja od leta 2005 in ki je glede dostopa do informacij nadomestil prej veljavne določbe Zakona o javnih dokumentih (*Public Records Act*) iz let 1958 in 1967, med drugim določa, da lahko zainteresirane osebe zahtevajo dostop do dokumentov javnih oblasti takoj, ko so ustvarjeni, razen v primeru posebej določenih izjem, ki jih je skupaj 23 in so navedene v II. delu tega zakona (npr. dokumenti v zvezi z varnostnimi in obveščevalnimi zadevami, nacionalno varnostjo, obrambo, gospodarstvom, preiskovanjem in pregonom kaznivih dejanj, osebnimi podatki, mednarodnimi odnosi itd). Gre za vsebinske omejitve in v tem delu FOIA še ni govora o tem, koliko časa morajo biti posamezni dokumenti nedostopni javnosti. Arhivski dokumenti so urejeni v VI. delu FOIA. Splošni rok nedosegljivosti arhivskega gradiva, za katero velja omejitev dostopa, je 30 let, obstajata pa tudi 60-letna in 100-letna omejitev (povzeto in prirejeno po ECPD, št. 1631).

Arhivsko gradivo hrani Britanski arhiv (*The National Archives*), ki je vladna služba in izvršna agencija pravosodnega ministrstva. V njegovi sestavi delujeta Urad za javne

<sup>23</sup> Pričujoči podatki se nanašajo na Anglijo in Wales, nismo pa podrobneje prikazovali ureditve v drugih sestavnih delih Združenega kraljestva, ki je sicer dokaj podobna.

dokumente (*Public Record Office*), ki skrbi za hrambo ključnih javnih dokumentov, ter Kraljevska komisija za zgodovinske rokopise (*Royal Commission on Historical Manuscripts*). Poleg arhivske dejavnosti vključuje Britanski arhiv še Urad za informacije javnega sektorja (*Office of Public Sector Information*), pod čigar nadzorom deluje Državni založniški zavod (*Her Majesty's Stationery Office*), ki skrbi za izdajanje zakonodajnih dokumentov (Britanski arhiv, spletna stran).

V 1. členu FOIA sta na splošno določeni dve pravici v zvezi z dostopom do podatkov: prva pravica se omejuje samo na pisni odgovor javnega organa na zaprosilo o tem, ali poseduje podatek, opisan v zaprosilu, ali ne. Druga pravica je pravica do vpogleda v posamezni dokument javnega organa. Na splošno je glede prepovedi vpogleda v 2. členu FOIA določeno, da je ta prepoved lahko absolutna<sup>24</sup> ali pa je predmet tehtanja, ali javni interes za nedostopnost posameznega dokumenta pretehta nad javnim interesom za njegovo razkritje. Navedena ureditev pa ne velja v celoti za arhivske dokumente. Obširna in podrobna pravila v FOIA urejajo različne situacije v zvezi z dostopom do (tudi arhivskih) dokumentov.

V zvezi z arhivskim gradivom v VI. delu FOIA velja uvodoma pojasniti, da je v členu 62(1) določeno, da posamezni dokument postane arhivski dokument ("*historical record*") po preteku **30 let**, pri čemer se za začetek tega obdobja šteje tisto leto, ki sledi letu, v katerem je bil zadevni dokument ustvarjen. V 63. in 64. členu FOIA so navedena pravila za odstranitev izjem glede dostopa do dokumentov (to dejansko pomeni, da so dostopni javnosti). Med drugim je navedeno, kateri zgodovinski dokumenti sploh ne morejo biti predmet ene od teh 23 izjem, torej morajo biti že sami po sebi dostopni takoj, ko postanejo del arhivskih dokumentov. V tem primeru je torej pretek obdobja 30 let od nastanka dokumenta in s tem uvrstitev med arhivske dokumente razlog za takojšnjo dostopnost dokumenta javnosti, in sicer načeloma tudi v primeru, če pred tem javnosti ni bil dostopen.

Med drugim je tako v členu 63(3) FOIA posebej določeno, da mora postati dostopen javnosti dokument, ki se nanaša na podelitev častnega naslova ali položaja s strani krone, in sicer po preteku **60 let**; za začetek tega obdobja se šteje tisto leto, ki sledi letu, v katerem je bil zadevni dokument ustvarjen.

Nadalje je v členu 63(4) FOIA določeno, da mora postati dostopen javnosti dokument, ki se nanaša na odkrivanje in pregon kaznivih dejanj (*law enforcement*), in to po preteku **100 let**, pri čemer se za začetek tega obdobja šteje tisto leto, ki sledi letu, v katerem je bil zadevni dokument ustvarjen.

Omejitev dostopnosti posameznih dokumentov je odvisna tudi od ureditve v nekaterih drugih zakonih.

Vpogled v nekatere arhivske dokumente se lahko zavrne v skladu s 65. in 66. členom FOIA, pri čemer Britanski arhiv za mnenje zaprosi bodisi pravosodnega ministra bodisi tisti javni organ, ki mu je predal posamezni dokument.

Na spletni strani Britanskega arhiva je še pojasnjeno, da je veliko dokumentov, ki jih poseduje, že dostopnih javnosti in ni treba vlagati posebnega pisnega zahtevka. Tak zahtevk (*Freedom of Information Request*) se mora vložiti le v primeru dokumentov, ki so zaprti za javnost. Poleg vsebinskih razlogov se lahko zahtevk zavrne tudi zaradi prevelikih stroškov ali pa zaradi ponavljajočih se »nadležnih« zahtevkov. V primeru nestrinjanja z zavrnitvijo dostopa do dokumenta se lahko zainteresirana oseba obrne

---

<sup>24</sup> V členu 2(3) FOIA je navedenih 8 primerov absolutnih prepovedi dostopa (izmed zgoraj navedenih 23 izjem glede prostega dostopa do dokumentov v II. delu FOIA). Te absolutne prepovedi se nanašajo npr. na varnostne in obveščevalne podatke, na parlamentarno imuniteto, na morebitno ogrožanje opravljanja javnih zadev, itd.

na Informacijskega pooblaščenca (*Information Commissioner*), zoper odločitev slednjega pa je možna pritožba na poseben Informacijski tribunal (*Information Tribunal*). Plačilo za iskanje je odvisno od časa, potrebnega za to, da se v zaprtih gradivih najde zahtevani dokument. Plačati je treba vnaprej. Za fotokopiranje je treba plačati posebej, lahko pa se v dokumente brezplačno vpogleda v prostorih Britanskega arhiva.

Na zahtevo za vpogled se mora odgovoriti v 20 dneh, če pa gre za zaprt dokument, traja postopek nekoliko dlje (Britanski arhiv, spletna stran).

Zbirke v hrambi Britanskega arhiva se lahko preiskujejo tudi z uporabo kataloga, dostopnega na spletni strani. Prostore Britanskega arhiva se lahko obišče brezplačno. Potrebna je samo starost 16 let ali več, pri čemer obiskovalec izkaže svojo identiteto z osebnim dokumentom, za vpogled v originalne dokumente pa se mu izda še posebna izkaznica (*Free reader's ticket*). Za vpogled v digitalizirane dokumente ali dokumente na mikrofilmih omenjena izkaznica ni potrebna. Obiskovalec lahko naroči posamezni dokument. Pravilo je, da se mu ga dostavi v 45 minutah, če je dokument na sedežu Britanskega arhiva, če pa je shranjen na drugem mestu, se mu ga dostavi v 2-3 dneh. Nekatere digitalizirane dokumente se lahko naloži s spletne strani ob plačilu določenih minimalnih zneskov (Wikipedia: The National Archives (United Kingdom), spletna stran).

#### IV ZAKLJUČEK

**Češki** Zakon o arhiviranju in o ravnanju z gradivi določa splošen rok dostopnosti za gradivo, starejše od 30 let. Če gradivo vsebuje osebne podatke še živih oseb, dostop ni mogoč, če te nasprotujejo uporabi oz. dostopu. Če gre za občutljive osebne podatke, pa je potrebno njihovo izrecno vnaprejšnje dovoljenje.

Tridesetletni rok ne velja za gradivo, ki je nastalo pred 1. 1. 1990 kot rezultat dejavnosti javnih organov. Niti 30-letni rok niti določbe v zvezi z (občutljivimi) osebnimi podatki pa ne veljajo za gradivo, ki ga hrani Inštitut za proučevanje totalitarnih režimov in Arhiv varnostnih služb, saj na Češkem glede tega velja liberalen režim: dostop se omogoči vsaki polnoletni fizični osebi v celoti in brez vsake anonimizacije. Glede informacij, ki bi še vedno lahko bile pomembne za varstvo ustavnega sistema, za gospodarske interese in za varnost ter obrambo Češke republike, pa Arhiv varnostnih služb lahko zavrne dostop.

V **Franciji** je dostop do arhivskega gradiva javnih arhivov načeloma prost, obstajajo pa tudi izjeme. Dostop poteka pod pogoji, določenimi v zakonu, ki ureja področje dostopa do informacij javnega značaja. Zakonik o nacionalni dediščini, ki ureja to področje, določa omejitve dostopa do arhivskega gradiva od njegovega nastanka oziroma od vložitve zadnjega dokumenta v dosje, in sicer te omejitve trajajo 25, 50, 75 ali 100 let. Trajanje omejitev je odvisno od narave in občutljivosti posameznih dokumentov. Dovoljenje za dostop do arhivskega gradiva se pred potekom navedenih rokov lahko izda v primerih, ko interes prosilcev ne predstavlja prekomerne nevarnosti za ogrožanje interesov, ki jih je zakonik hotel zaščititi.

V **Litvi** ni določen splošni rok zaprtja arhivskega gradiva. Dostop do javnega arhivskega gradiva se lahko omeji le z zakonom, pri čemer Zakon o dokumentih in arhivih določa, kateri cilji oz. interesi se lahko varujejo. Do dokumentov se lahko dostopa po postopku, določenem v posameznem zakonu. Dostop do gradiva posebnega dela nacionalnega dokumentarnega fonda ni omejen, kar pa ne velja za gradivo, ki vsebuje podatke o kolaborantih obveščevalnih služb ZSSR, ki so uradno priznali sodelovanje, ter za osebe, ki so bile žrtve teh služb in ki so izrazile voljo, da je dostop do podatkov o njih omejen do njihove smrti. Do zaprtih dokumentov, ki se



nanašajo na kolaborante obveščevalnih služb, se lahko dostopa samo na podlagi predhodnega pisnega dovoljenja Raziskovalnega centra Litve za genocid in odpor.

**Nemški** zvezni zakon (*Bundesarchivgesetz*) vsebuje splošni 30 letni rok zaprtosti arhivskega gradiva. Gradivo o fizičnih osebah je dostopno 30 let po njihovi smrti oz. 110 let po rojstvu. Izjema velja za gradivo, ki je bilo že ob svojem nastanku javno ali ki je bilo že pred predajo arhivu dostopno kot informacija javnega značaja. V določenih primerih se navedeni roki lahko skrajšajo. Za gradivo strank in množičnih organizacij bivše NDR veljajo enaka pravila o zaprtosti gradiva o fizičnih osebah, zakon pa za to gradivo ne določa splošnega 30 letnega roka zaprtosti. Gradivo varnostno obveščevalnih služb bivše NDR hrani posebna institucija, dostop pa natančno ureja poseben zakon, ki vsebuje stroga pravila o varstvu osebnih podatkov. Dostop je različno urejen za fizične osebe, za javnopravne in druge pravne osebe in za namene raziskovanja ter medije.

Na **Poljskem** je arhivsko gradivo brezplačno dostopno državnim organom in državljanom za potrebe znanosti, kulture, tehnologije in ekonomije. Na splošno velja, da je arhivsko gradivo dostopno po preteku 30 let od njegovega nastanka. Gradivo je lahko dostopno prej, če to zahteva poseben interes na področju znanosti in kulture ali če gre za gradivo, nastalo pred letom 1989, ki zadeva stranke in politične organizacije. Dostop do specialnih arhivov je urejen drugače: le-ta je mogoč na predhodno pisno zahtevo, zahtevana informacija pa je na voljo le na vpogled ali pa kot odgovor, pripravljen s strani uslužbenca arhiva.

Dostop do gradiva Inštituta narodnega spomina, ki hrani gradivo nekdanjih tajnih služb, je urejen s posebnim zakonom. Vsakdo lahko zahteva dostop do dokumentov, ki se nanašajo nanj, če gre za umrlega, pa imajo to pravico bližnji sorodniki. Vsak lahko dobi informacijo o zaposlenih tajne službe ali o drugih osebah, ki so o njemu posedovali informacije tajni službi, če se jih da nedvoumno in jasno določiti. Dostopni so tudi osebni dokumenti, ki se tičejo zaposlenih ali funkcionarjev tajne službe. Dostop do dokumentov za opravljanje znanstvenih raziskav in za novinarske objave je posebej urejen. Raziskovalci in novinarji pa nimajo dostopa do gradiva, ki vsebuje tajne podatke in osebne (občutljive) podatke fizičnih oseb. Dostop je omogočen tudi raznim organom in organizacijam za opravljanje njihovih zakonskih nalog.

V **Združenem kraljestvu** je področje dostopa do arhivskega gradiva urejeno v Zakonu o svobodi informacij, ki med drugim na splošno določa skupaj 23 izjem glede dostopa do dokumentov javnih oblasti. V posebnem delu tega zakona so urejeni arhivski dokumenti. Splošni rok nedostopnosti arhivskega gradiva, za katerega velja omejitev dostopa, je 30 let, obstajata pa tudi 60-letna in 100-letna omejitev. Arhivsko gradivo hrani Britanski arhiv, ki je vladna služba in izvršna agencija pravosodnega ministrstva. Posamezni dokument postane arhivski dokument po preteku 30 let. V zakonu so navedena pravila za odstranitev izjem glede dostopa do dokumentov, kar pomeni, da so dostopni javnosti. Vpogled v nekatere arhivske dokumente se lahko zavrne, pri čemer Britanski arhiv za mnenje zaprosi bodisi pravosodnega ministra bodisi tisti javni organ, ki je nanj prenesel posamezni dokument.

Pripravili:

Marjana Križaj

Janez Blažič

Ana Lekše

## Viri in literatura:

Arhiv Republike Slovenije: <http://www.arhiv.gov.si/> (februar 2014).  
ECPRD vprašalnik št. 1631: The right and restrictions to access the information from the National Archives, spletna stran: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/secured/whatsnew.do> (februar 2014).  
Svet Evrope: Recommendation No. R (2000) 13 of the Committee of Ministers to member states on a European policy on access to archives. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=366245> (februar 2014).  
Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (Ur.l. RS, št. 86/2006).  
Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva (ZVDAGA-A, EPA 1547-VI), podatkovne zbirke Državnega zbora.  
Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (Ur.l. RS, št. 30/2006).

## Češka

Act of 8 June 2007 on the Institute for the Study of Totalitarian Regimes and the Security Services Archive, and on Amendments of some Acts, spletna stran: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/normy/act181-2007.pdf> (februar 2014).  
Act on Archiving and Records Management, spletna stran: <http://www.mvcr.cz/mvcren/default.aspx> (februar 2014).  
Inštitut za proučevanje totalitarnih režimov in Arhiv varnostnih služb, spletna stran: <http://www.ustrcr.cz/en> (februar 2014).  
Ministrstvo za notranje zadeve, spletna stran: <http://www.mvcr.cz/mvcren/article/introduction.aspx> (februar 2014).  
The European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files, spletna stran: [http://www.bstu.bund.de/DE/Wissen/Publikationen/Publikationen/E\\_netzwerkreader\\_englisch.pdf?\\_\\_blob=publicationFile](http://www.bstu.bund.de/DE/Wissen/Publikationen/Publikationen/E_netzwerkreader_englisch.pdf?__blob=publicationFile) (februar 2014).

## Francija

Loi n° 78-753 du 17 juillet 1978 portant diverses mesures d'amélioration des relations entre l'administration et le public et diverses dispositions d'ordre administratif, social et fiscal: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000339241&fastPos=1&astReqlid=948333815&categorieLien=cid&oldAction=rechTexte> (februar 2014).  
Zakon o dediščini (Code du patrimoine), II. knjiga, členi L213-1 do L 213-8: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?idSectionTA=LEGISCTA000006159942&cidTexte=LEGITEXT000006074236&dateTexte=20110210> (februar 2014).

## Litva

Križaj, Marjana (2007): Dostop do arhivskega gradiva. Raziskovalna naloga št. 5/2007. Državni zbor Republike Slovenije.  
Litovski oddelek za arhive, spletna stran: <http://www.archyvai.lt/en/accessandservice.html> (februar 2014).  
Open Society Justice Initiative, Archives of State Security Service Records (2013): <http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/echr-janowiec-annex-20130116.pdf> (februar 2014).

## Nemčija

Bundesarchiv-Benutzungsverordnung: <http://www.bundesarchiv.de/bundesarchiv/rechtsgrundlagen/benutzungsverordnung/index.html.de> (februar 2014).  
Bundesarchivgesetz: <http://www.bundesarchiv.de/bundesarchiv/rechtsgrundlagen/bundesarchivgesetz/index.html.de> (februar 2014).  
Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen DDR: [http://www.bstu.bund.de/clin\\_043/DE/Home/homepage\\_node.html\\_nnn=true](http://www.bstu.bund.de/clin_043/DE/Home/homepage_node.html_nnn=true) (februar 2014).  
Erlass des Bundesministers des Innern über die Errichtung einer "Stiftung Archiv der Parteien und Massenorganisationen der DDR" , spletna stran: [http://www.bundesarchiv.de/imperia/md/content/bundesarchiv\\_de/fachinformation/stiftungserlass.pdf](http://www.bundesarchiv.de/imperia/md/content/bundesarchiv_de/fachinformation/stiftungserlass.pdf) (februar 2014).  
Križaj, Marjana (2007): Dostop do arhivskega gradiva. Raziskovalna naloga št. 5/2007. Državni zbor Republike Slovenije.

Zakon o gradivu STASI: <http://www.gesetze-im-internet.de/stug/BJNR022720991.html>. (februar 2014).

Zvezni arhiv: <http://www.bundesarchiv.de/> (februar 2014).

### **Poljska**

Inštitut narodnega spomina, spletna stran: <http://ipn.gov.pl/en/about-the-institute>(februar 2014).

Zakon o nacionalnem arhivu in arhivskem gradivu, spletna stran:

[http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/poland/poland\\_act\\_archivalresource\\_engtof.pdf](http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/poland/poland_act_archivalresource_engtof.pdf) (februar 2014).

Poljski nacionalni arhiv, spletna stran: <http://www.archiwa.gov.pl/> (februar 2014).

The European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files, spletna stran: [http://www.bstu.bund.de/DE/Wissen/Publikationen/Publikationen/E\\_netzwerkreader\\_englisch.pdf?\\_\\_blob=publicationFile](http://www.bstu.bund.de/DE/Wissen/Publikationen/Publikationen/E_netzwerkreader_englisch.pdf?__blob=publicationFile) (februar 2014).

Zakon o Inštitutu narodnega spomina, spletna stran: <http://ipn.gov.pl/en/about-the-institute/documents/institute-documents/the-act-on-the-institute-of-national-remembrance> (februar 2014).

### **Združeno kraljestvo**

Britanski arhiv (The National Archives): <http://www.nationalarchives.gov.uk/> (februar 2014).

Wikipedia: The National Archives (United Kingdom):

[http://en.wikipedia.org/wiki/The\\_National\\_Archives\\_\(United\\_Kingdom\)](http://en.wikipedia.org/wiki/The_National_Archives_(United_Kingdom)) (februar 2014).

Zakon o svobodi informacij (Freedom Of Information Act - FOIA):

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/36/contents> (februar 2014).

<sup>i</sup> ZVDAGA-A je sprejet v naslednjem besedilu (prikazujemo le člena, ki se navezujeta na uporabo arhivskega gradiva):

Besedilo 65. člena se spremeni tako, da se glasi:

»(1) Javno arhivsko gradivo v javnih arhivih, ki vsebuje tajne podatke po zakonu, ki ureja tajne podatke, ali davčne skrivnosti in katerih razkritje nepoklicani osebi bi lahko povzročilo škodljive posledice za varnost države in drugih oseb ali za njihove pravne interese, postane dostopno za uporabo praviloma 40 let po nastanku, če je s strani izročitelja označeno kot nedostopno v skladu s 40. členom tega zakona.

(2) Javno arhivsko gradivo v javnih arhivih, ki vsebuje osebne podatke, ki se nanašajo na:

- zdravstveno stanje,
- spolno življenje,
- žrtev kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, zakonsko zvezo, družino in otroke,
- storilca kaznivih dejanj in prekrškov, razen kaznivih dejanj in prekrškov oseb, zoper katere je bil voden postopek zaradi nasprotovanja nekdanjemu enopartijskemu režimu,
- versko prepričanje in
- etnično pripadnost

postane dostopno za javno uporabo 75 let po nastanku gradiva ali 10 let po smrti posameznika, na katerega se podatki nanašajo, če je datum smrti znan, če ni z drugimi predpisi drugače določeno.

(3) Javno arhivsko gradivo v javnih arhivih, nastalo pred konstituiranjem Skupščine Republike Slovenije 17. maja 1990, je dostopno brez omejitev, razen z omejitvami iz drugega odstavka tega člena.

(4) Pri dostopu do javnega arhivskega gradiva po prvem ali drugem odstavku tega člena se kot nedostopni oddvojijo le posamezni dokumenti, ki vsebujejo podatke, ki jih varujejo roki nedostopnosti, in ne širše enote gradiva. Kadar posamezni dokumenti vsebujejo podatke, ki jih varujejo roki nedostopnosti, poleg njih pa tudi podatke, do katerih bi bilo mogoče dostopati, se za dostop pripravi anonimizirana kopija dokumenta, na kateri so podatki, ki jih varujejo roki nedostopnosti prekriti tako, da neposreden ali posreden vpogled ni omogočen.

(5) Če se uporabnik ne strinja z omejitvijo dostopa, lahko vloži ugovor, o katerem odloči arhivska komisija v upravnem postopku oziroma v primerih iz prvega odstavka tega člena vlada v upravnem postopku.

(6) Do izročitve javnega arhivskega gradiva pristojnemu arhivu se glede dostopa in uporabe arhivskega gradiva, ne glede na čas nastanka gradiva, uporabljajo predpisi, ki urejajo dostop do informacij javnega značaja, varstvo tajnih podatkov, varstvo osebnih podatkov, poslovnih in davčnih skrivnosti in drugi predpisi, razen za arhivsko gradivo javnopравnih oseb, ki v skladu z 62. členom tega zakona same zagotavljajo lastno varstvo arhivskega gradiva.«

Besedilo 66. člena se spremeni tako, da se glasi:

»(1) Vlada lahko znanstveno raziskovalni organizaciji, raziskovalcu ali novinarju, na podlagi mnenja arhivske komisije odobri izjemni dostop, če je uporaba javnega arhivskega gradiva, ki vsebuje nedostopne podatke v skladu s prvim odstavkom 65. člena tega zakona ali davčne tajnosti neizogibno potrebna za doseg predvidenega znanstvenega cilja ter javni interes za razkritje prevladuje nad javnim interesom za nedostopnost teh podatkov. Če gradivo, o katerem odloča Vlada vsebuje tudi osebne podatke iz drugega odstavka prejšnjega člena, o izjemnem dostopu do celotnega gradiva odloči Vlada na podlagi predhodnega mnenja arhivske komisije.

(2) Arhivska komisija lahko znanstveno-raziskovalni organizaciji, raziskovalcu ali novinarju z upravno odločbo odobri izjemni dostop do javnega arhivskega gradiva, ki vsebuje osebne podatke iz drugega odstavka prejšnjega člena, če ta izkaže, da učinkovite ocene gradiva ali izvedbe raziskave oziroma njenega namena ni mogoče doseči brez obdelave podatkov iz drugega odstavka prejšnjega člena ali bi bilo to povezano z nesorazmernim naporom ali stroški.

(3) Uporabnik iz prvega ali drugega odstavka tega člena arhivski komisiji predloži predstavitveni elaborat raziskave, ki mora vsebovati:

- naslov raziskave,
- nosilca raziskave (pravna oseba ali raziskovalec),
- neposredne izvajalce raziskave (osebno ime, naziv, prebivališče, razmerje do nosilca raziskave in morebitni mentor),
- raziskovalno področje (opisno),
- namen oziroma cilj raziskave in
- strokovno utemeljitev o izpolnjevanju pogojev iz prvega ali drugega odstavka tega člena.

---

(4) Uporabnik, ki mu je po prvem in drugem odstavku tega člena odobren izjemni dostop, podatkov do izteka rokov nedostopnosti po tem zakonu ne sme uporabiti v namene izven raziskave ali jih razkriti osebam, ki niso izvajalci raziskave v skladu s predstavitvenim elaboratom. To dolžnost uporabnik potrdi v pisni obliki pred seznanitvijo s podatki.«.